

Oploditev z biomedicinsko pomočjo po novi ureditvi: spolna asimetrija in prezrt položaj otrok

*Domen Hočevar**

POVZETEK

Članek obravnava ustavnopravne in etične dileme slovenske ureditve postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo po odločbi Ustavnega sodišča RS iz leta 2024, ki je omogočila dostop do OBMP samskim in istospolnim ženskam. Avtor opozarja, da je bila z odpravo diskriminacije žensk ustvarjena nova oblika neenakosti – izključitev moških iz možnosti biološkega starševstva zaradi absolutne prepovedi nadomestnega materinstva. Takšna ureditev po vsebini pomeni spolno diskriminacijo in krnitev pravice do družinskega življenja ter svobodnega odločanja o rojstvu otrok. Poseben poudarek je namenjen tudi pravicam otrok, rojenih s pomočjo OBMP, predvsem pravici do poznavanja izvora in pravni varnosti glede starševstva. Na podlagi primerjalnopravne analize članek predlaga uvedbo strogo reguliranega altruističnega nadomestnega materinstva kot možne poti do uravnotežene ureditve, ki bi hkrati varovala dostojanstvo žensk, omogočila enakost spolov in zagotovila otrokove pravice.

Ključne besede: oploditev z biomedicinsko pomočjo, enakost spolov, pravice otrok, nadomestno materinstvo, ustavno pravo, diskriminacija moških

* Članek je nastal na podlagi avtorjevega magistrskega dela z naslovom »Pravne in ustavnopravne dileme odprave omejitev umetne oploditve v Sloveniji: vprašanje nove oblike neenakosti«, ki ga je avtor zagovarjal na Fakulteti za pravo in ekonomijo pod mentorstvom doc. dr. Dušana Štrusa.

Assisted Reproduction after the New Regulation: Gender Asymmetry and the Overlooked Position of Children

POVZETEK

The article examines the legal and constitutional dilemmas of artificial insemination regulation in Slovenia following the 2024 Constitutional Court decision that granted access to single and same-sex women. The author argues that while the ruling eliminated discrimination against women, it simultaneously created a new form of inequality by excluding men from the possibility of biological parenthood due to the absolute ban on surrogacy. This legal framework amounts to gender discrimination and an infringement of men's rights to family life and reproductive autonomy. The paper also addresses the rights of children born through assisted reproduction, focusing on their right to know their origins and to legal certainty regarding parenthood. Based on comparative analysis, it proposes the introduction of a strictly regulated altruistic surrogacy model that would preserve women's dignity, ensure gender equality, and safeguard children's rights.

Keywords: assisted reproduction, gender equality, children's rights, surrogacy, constitutional law, discrimination against men

1. Uvod

Slovenska ureditev postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo (OBMP) se je po odločbi Ustavnega sodišča RS U-I-418/20, U-I-847/21 (2024) pomembno spremenila, saj je odpravljena izključitev samskih in istospolnih žensk iz dostopa do OBMP. Odločba je predstavljala napredek v zagotavljanju enakosti, vendar je hkrati razkrila novo obliko neenakosti,

ki jo zakonodajalec ni naslovil – izključitev moških iz možnosti biološkega starševstva zaradi popolne prepovedi nadomestnega materinstva (ZZNPOB, 2000, 11. člen). Tako je slovenska zakonodaja ustvarila položaj, v katerem je dostop do reproduktivnih tehnologij pogojen s spolom posameznika: ženske lahko samostojno postanejo matere z uporabo darovanega semena, moški pa brez sodelovanja ženske te možnosti nimajo. Ta razlika odpira vprašanje spolne diskriminacije in skladnosti ureditve z načelom enakosti pred zakonom (14. člen URS, 1991) ter s pravico do družinskega življenja in svobodnega odločanja o rojstvu otrok (53. in 55. člen URS, 1991). Hkrati sodobne reproduktivne tehnologije postavljajo v ospredje tudi pravico otrok do poznavanja izvora in do pravne varnosti glede starševstva, kar izhaja iz 8. člena EKČP in Konvencije o otrokovih pravicah. Članek zato obravnava ustavnopravne in etične dileme nove ureditve OBMP, s posebnim poudarkom na dveh vidikih: (1) neenakosti med spoloma pri dostopu do reproduktivnih tehnologij in (2) varstvu pravic otrok v sodobnih oblikah starševstva. Namen prispevka je pokazati, da trenutna ureditev v Sloveniji, čeprav formalno napredna, v resnici ustvarja novo obliko sistemske diskriminacije, ki zahteva celovito zakonodajno in ustavnopravno presojo.

2. Pravni okvir postopkov OBMP v Sloveniji

Pravna ureditev postopkov OBMP v Sloveniji predstavlja področje, ki združuje elemente medicinskega, družinskega in ustavnega prava ter se neposredno dotika vprašanj reproduktivne avtonomije, enakosti spolov in varstva človekovega dostojanstva. Gre za kompleksno področje, ki se umešča na presečišče med tehnološkim napredkom, etičnimi vprašanji in družbenim razumevanjem družine kot temeljne družbene celice. Zaradi tega ima pravna ureditev OBMP pomembne posledice ne le za posameznike, temveč tudi za razumeva-

nje sodobnih družinskih razmerij in vloge države pri njihovi regulaciji (Vovk, 2014).

Temeljni normativni akt, ki ureja področje OBMP, je Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB, 2000). Zakon je več kot dve desetletji predstavljal osrednji pravni okvir za izvajanje postopkov OBMP, vendar je s časom postal vse bolj neskladen z družbenimi spremembami in z ustavnosodno interpretacijo načela enakosti pred zakonom iz 14. člena Ustave Republike Slovenije (URS, 1991). Prelomnico v razumevanju pravice do dostopa do OBMP predstavlja odločba Ustavnega sodišča RS št. U-I-418/20, U-I-847/21 (2024), ki je odpravila diskriminacijo žensk na podlagi spolne usmerjenosti in hkrati izpostavila obstoj sistemske neenakosti med spoloma pri dostopu do reproduktivne medicine (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024).

ZZNPOB je v 6. členu določal, da sta do postopkov OBMP upravičena *zakonca ali zunajzakonska partnerja, ki sta polnoletna, razsodna in v primerni starosti za opravljanje starševskih dolžnosti* (6. člen ZZNPOB, 2000). Takšna ureditev je dostop omejevala izključno na heteroseksualne pare in s tem izključevala samske ženske ter osebe v istospolnih zvezah. Ustavno sodišče je v odločbi iz leta 2024 ugotovilo, da to pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti in posredno diskriminacijo samskih žensk, saj jim neupravičeno odreka možnost uresničevanja pravice do reproduktivne pomoči (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024). Odločba je zato omogočila dostop do postopkov OBMP tudi samskim ženskam in ženskam v istospolnih zvezah, pri čemer pa pravni položaj moških – bodisi samskih bodisi v istospolni zvezi – ni bil predmet presoje. S tem ostaja pravna ureditev, ki moške izključuje iz možnosti uresničevanja starševstva po tej poti, nespremenjena. Hkrati nadomestno materinstvo v Sloveniji ostaja absolutno prepovedano, kar v praksi pomeni, da moški brez ženske partnerke ne morejo uresničiti biološkega očetovstva (ZZNPOB, 2000).

Takšna ureditev ustvarja izrazito spolno asimetrijo. Ženska lahko postane biološka mati z uporabo darovanega semena brez partnerja, saj medicinski postopki, kot sta umetna osemenitev ali zunajtelesna oploditev (IVF), omogočajo samostojno nosečnost. Moški pa, čeprav razpolaga z lastnimi spolnimi celicami, ne more samostojno uresničiti biološkega očetovstva, ker postopek zahteva sodelovanje ženske, ki bi otroka donosila. Zakon zato niti teoretično ne omogoča, da bi moški brez partnerke pridobil dostop do postopkov OBMP. Sep (2022) opozarja, da to pomeni sistemsko pravno izključitev moških iz reproduktivne medicine, razen v primerih naravnega spočetja ali posvojitve.

Vprašanje, ali takšna ureditev predstavlja nedopustno diskriminacijo na podlagi spola, ostaja predmet pravne in etične razprave. Vrtačnik (2019) poudarja, da pravica do starševstva ni absolutna in ne vključuje pravice do katerekoli oblike spočetja. Zakonodajalec ima po njegovem mnenju pristojnost določiti razumne omejitve, če s tem zasleduje legitimne cilje, kot so varstvo koristi otroka, preprečevanje komercializacije telesa ali zaščita žensk. Vendar pa analiza testa sorazmernosti, ki ga je uporabilo Ustavno sodišče RS (2024), pokaže, da bi zakonodajalec lahko dosegel enake cilje z miljšimi ukrepi, kot so regulacija nadomestnega materinstva, uvedba posebnih varovalnih pogojev ali krepitev pravnega nadzora nad postopki. Popolna izključitev moških pomeni dejansko onemogočanje očetovstva z uporabo OBMP in zato odpira vprašanje skladnosti s 14., 35. in 53. členom URS ter z 8. členom Evropske konvencije o človekovih pravicah (Vrtačnik, 2019).

Pravna teorija je že kmalu po sprejetju ZZNPOB opozorila na neskladnost zakona z načelom enakosti in pravico do svobodnega odločanja o rojstvih otrok (55. člen URS, 1991). Vovk (2014) je denimo izpostavila, da je osnutek Zakona o partnerski skupnosti iz leta 2014 vseboval izrecno določbo, da ne posega na področje posvojitve in OBMP, kar kaže na zavestno politično odločitev o ohranjanju tradicionalne kon-

cepcije družine in spolnih vlog. Takšna zakonodajna vztrajnost pri izključevanju določenih skupin kaže na odpor do prilagoditve prava družbeni realnosti, kar ustvarja pravno in etično napetost med načelom enakosti in ohranjanjem tradicionalnih vrednot.

Odločba Ustavnega sodišča RS iz leta 2024 pomeni prelom v razumevanju pravice do družinskega življenja in načela nediskriminacije. Sodišče je ugotovilo, da zakonska ureditev, ki pogojuje dostop do postopkov OBMP s partnersko zvezo moškega in ženske, predstavlja neposredno diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti ter posredno diskriminacijo samskih žensk (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024). Pri presoji je sodišče uporabilo strogi test sorazmernosti in ugotovilo, da popolna izključitev določenih skupin ni ne primeren ne nujen ukrep za doseg legitirnega cilja varstva koristi otroka. Na podlagi sodobnih empiričnih raziskav je sodišče opozorilo, da ni dokazov, da bi otroci, ki odraščajo v istospolnih ali enostarševskih družinah, bili v razvoju kakorkoli prikrajšani (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024). Iz tega izhaja, da ukrep izključitve povzroča nesorazmeren poseg v dostojanstvo, enakost in zasebno življenje prizadetih posameznikov.

S to odločbo je Ustavno sodišče zavrnilo formalistično in tradicionalistično razlago pojma koristi otroka ter zakonodajalcu naložilo odpravo ugotovljene protiustavnosti. Posledično se je začel postopek priprave novele ZZNPOB-A (2025), katere cilj je odprava diskriminatornih določb in prilagoditev pravnega reda sodobnim družbenim razmeram (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024).

V širšem kontekstu redefinicije družine ta odločba pomeni pomemben korak v smeri razumevanja starševstva kot funkcionalnega razmerja, temelječega na skrbi in odgovornosti, ne pa zgolj na biološki povezanosti in spolni komplementarnosti. Pravna ureditev OBMP tako ni več le medicinsko-tehnično vprašanje, temveč postaja osrednje polje, kjer se preizprašuje meja med tradicionalno in sodobno koncepcijo družine v slovenskem pravnem redu.

3. Analiza veljavne ureditve

Po odločbi US RS iz leta 2024, se je pravni red znašel v prehodnem obdobju, ko so vsi državni organi in izvajalci zdravstvenih storitev pri odločanju zavezani k neposredni uporabi URS in ustavno-skladni razlagi zakonov, kadar zakonodaja še ne odraža ustavnosodne presoje. Posledično imajo danes de facto in de jure vse ženske, ne glede na njihov partnerski status ali spolno usmerjenost, ob izpolnjevanju medicinskih kriterijev enakopraven dostop do postopkov OBMP (Vovk, 2014). Ta novi ustavnopravni okvir pomeni prelom s prejšnjo ureditvijo, ki je dostop do OBMP pogojevala z zakonsko zvezo ali življenjsko skupnostjo z moškim.

Paradoksalno je odprava diskriminacije žensk še bolj izpostavila sistemsko izključenost moških posameznikov in moških v istospolnih parih. Ker so postopki OBMP neločljivo vezani na žensko telo, je edina tehnična možnost za ureničitev biološkega starševstva za moški par ali posameznika nadomestno materinstvo. Slovenska zakonodaja to področje ureja izjemno restriktivno, saj 11. člen ZZNPOB uvaja absolutno prepoved, ki ne razlikuje med altruistično in komercialno obliko (Vovk, 2014). Poleg sankcije ničnosti vsakršnega dogovora o nadomestnem materinstvu je sodelovanje zdravnika pri takšnem postopku celo kazensko odgovorno (ZZNPOB, 2000, 11. člen).

Absolutna prepoved, ki temelji na močnih etičnih zadržkih (preprečevanje komodifikacije ženskega telesa in otroka, varstvo nadomestne matere pred izkoriščanjem, zagotavljanje pravne varnosti otroka po načelu *mater semper certa est*), pa v luči nove ustavnosodne presoje odpira vprašanje lastne ustavnosti (Vovk, 2014). Argumentirati je mogoče, da takšna popolna prepoved, ki ne dopušča niti strogo regulirane altruistične oblike, nesorazmerno posega v pravico do družinskega življenja (URS, 1991, 53. člen) in pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok (URS, 1991, 55. člen) moških posameznikov in parov. Če je US RS že odločilo, da

spolna usmerjenost ne sme biti ovira za starševstvo, postane težko ustavnopravno utemeljiti, zakaj se eni skupini v celoti odreka edina tehnična možnost za uresničitev te pravice. Prihodnja ustavnosodna presoja bo morala zato ponovno tehtati, ali je absolutna prepoved resnično nujen ukrep za varovanje legitimnih ciljev, ali pa bi bilo mogoče te cilje doseči z milejšim, a strogo nadzorovanim regulatornim okvirom altruističnega nadomestnega materinstva (Vovk, 2014).

4. Temeljne razlike v dostopu do OBMP med ženskami in moškimi: biološki, pravni in etični vidiki

Dostop do OBMP je že v svoji zasnovi močno zaznamovan z biološko pogojenim razlikovanjem med spoloma, kar se kaže tako v možnosti izvedbe medicinskih postopkov kot tudi v pravnem urejanju. Čeprav se enakopravnost med spoloma kot ustavno načelo uresničuje na številnih področjih, področje OBMP predstavlja enega izmed najbolj zapletenih primerov, kjer biološke razlike že v izhodišču pogojujejo pravno ureditev.

Temeljna razlika med ženskami in moškimi pri dostopu do OBMP izhaja iz biološkega dejstva, da je ženska tista, ki nosi in rodi otroka. Moški brez sodelovanja ženske in njene maternice ne more uresničiti starševstva preko OBMP. Postopki OBMP (npr. zunajtelesna oploditev, umetna osemenitev) se zato praviloma izvajajo na ženskah, pri čemer lahko ženska zanosi tudi z doniranim semenom.

Moški pa, tudi če razpolaga s svojimi spolnimi celicami, brez sodelovanja ženske, ki je pripravljena donositi otroka, ne more postati biološki starš po poti OBMP. V kolikor mu lastna partnerka ne more donositi otroka, ostane edina možnost t. i. nadomestno materinstvo, kar pa je v Sloveniji prepovedano (Sep, 2022).

Kot poudarja Vrtačnik, je to razmerje posledica ne zgolj naravne danosti, temveč tudi zgodovinsko uveljavljenega

pravnega pogleda na materinstvo kot temelj starševske vezi: »mater semper certa est« (mati je tista, ki otroka rodi) (Vrtačnik, 2019).

Zakonodajalec je ob oblikovanju ZZNPOB izrecno upošteval, da se lahko OBMP izvede zgolj v povezavi z ženskami. Zato zakon določa, da sta do postopkov upravičena moški in ženska v partnerski zvezi, s čimer se že v izhodišču določa spolna sestava para (ZZNPOB, 2000, 6. člen). Samski moški in moški pari so tako izključeni ne le zaradi družinskega koncepta, ampak tudi zato, ker za njih OBMP brez nadomestne matere sploh ni izvedljiv.

Sep izrecno poudarja, da je surogatno materinstvo – edina možna pot za uresničitev očetovstva za moške brez ženske partnerke – v Sloveniji pravno nedopustno in predstavlja celo kaznivo dejanje, če se ga izvaja (KZ-1, 2008, 187. člen). Poleg tega so pogodbe o nadomestnem materinstvu nične (OZ, 2001, 86. člen), kar pomeni, da je moškim v Sloveniji onemogočeno, da bi pravno in zakonito uresničili željo po očetovstvu s pomočjo OBMP brez ženske partnerke (Sep, 2022).

Vprašanje pravičnosti pri dostopu do OBMP se postavlja zlasti v kontekstu prepovedi nadomestnega materinstva. Čeprav se ta institut pojavlja kot rešitev za heteroseksualne in istospolne moške pare, pa njegovo dovoljevanje odpira številna etična vprašanja. Vrtačnik in Sep opozarjata na nevarnosti komercializacije ženskega telesa, izkoriščanja socialno ranljivih žensk ter kompleksne odnose med surogatno materjo in otrokom (Sep, 2022; Vrtačnik, 2019).

Etika pa ni zgolj vprašanje zaščite žensk, temveč tudi vprašanje pravičnega obravnavanja moških, ki so trajno izključeni iz možnosti biološkega starševstva. Čeprav je zaščita te skupine pred izkoriščanjem legitimna skrb, absolutna prepoved nadomestnega materinstva brez kakršnekoli izjeme (npr. strogo reguliran altruistični model) pomeni, da slovenski pravni red zavestno zanemari potrebe in pravice določene skupine.

Vrtačnik utemeljuje, da je prav pravna prepoved v Sloveniji utemeljena z načelom varstva dostojanstva ženske, kar predstavlja tehten ustavnopravni razlog, ki ga ni mogoče prezreti pri oceni ustavnosti razlikovanja (Vrtačnik, 2019).

Kljub temu se postavlja vprašanje, ali bi zakonodajalec lahko ta cilj dosegel tudi z milejšimi ukrepi, kot je na primer uzakonitev reguliranega, strogo nadzorovanega modela altruističnega nadomestnega materinstva. Takšna rešitev je v praksi že uveljavljena v nekaterih evropskih državah, kot je Združeno kraljestvo.

Z vidika ustavnega načela enakosti (URS, 1991, 14. člen) se postavlja vprašanje, ali razlikovanje med ženskami in moškimi pri dostopu do OBMP pomeni nedopustno diskriminacijo. Pomembno je poudariti, da mora biti za presojo ustavnosti razlikovanja najprej podana primerljivost situacij.

V tem primeru pa se zdi, da je situacija moškega, ki brez ženske ne more spočeti otroka z OBMP, dejansko neprimerljiva s položajem ženske, ki lahko zanosi z darovanim semenom brez prisotnosti moškega partnerja.

Vendar pa ta neprimerljivost temelji zgolj na biološki realnosti, medtem ko pravna ureditev ne predvideva nobenega mehanizma, ki bi moškim omogočal uresničevanje starševstva na zakonit način. To odpira vprašanje, ali zakonodajalec ni dolžan vzpostaviti enakovredne možnosti, kolikor je to tehnično mogoče in pravno varno, brez posega v pravice drugih.

Ustavnosodna presoja bi morala torej temeljiti na testu sorazmernosti, kar bo podrobneje analizirano v nadaljevanju (v poglavju 6.2), vendar že tukaj lahko ugotovimo, da je pravna neenakost posledica biološke neprimerljivosti, ki je dodatno podprta z ustavnopravno zaščito človeškega dostojanstva in integritete žensk.

A hkrati velja opozoriti, da ustavno načelo enakosti ne prepoveduje razlikovanja, temveč le tisto, ki ni utemeljeno in sorazmerno. Če bi bilo mogoče enake cilje (zaščita žensk)

doseči z manj invazivnim sredstvom, potem absolutna izključitev moških iz sistema OBMP ni ustavno dopustna.

5. Primerjalnopravna analiza

Za razumevanje slovenskega pravnega položaja in njegovih notranjih napetosti je ključna primerjalnopravna analiza, saj evropski pravni redi ponujajo različne modele urejanja OBMP in nadomestnega materinstva. Te razlike izhajajo iz različnih pravnih tradicij, kulturnih vrednot in etičnih pristopov do vprašanja reproduktivne avtonomije (Velkaverh, 2014). Evropska praksa ne pozna enotnega modela, temveč spekter ureditev – od izrazito restriktivnih (Francija, Nemčija) do liberalnejših (Španija, Švedska, Združeno kraljestvo).

Francija sledi tradiciji stroge zaščite javnega reda in načela nedotakljivosti človeškega telesa, kar se kaže v absolutni prepovedi nadomestnega materinstva (Code civil, člen 16-7). Čeprav je bioetični zakon iz leta 2021 liberaliziral dostop do OBMP in ga omogočil vsem ženskam, ostaja nadomestno materinstvo prepovedano. Sodna praksa ESČP (prim. Mennesson in Labassee proti Franciji, 2014) je Francijo prisilila v delno spremembo – dovoljen je vpis otrok, rojenih v tujini z biološko povezavo do francoskega starša, če bi nasprotno pomenilo kršitev otrokove pravice do zasebnega življenja. Ta kompromis odraža napetost med nacionalnim javnim redom in mednarodnimi obveznostmi varstva otrokovih koristi.

Nemčija prav tako ohranja restriktiven model, ki temelji na Zakonu o zaščiti zarodkov (ESchG, 1990). Prepovedane so tako darovane jajčne celice kot nadomestno materinstvo, saj bi po stališču nemške zakonodaje »razcepljeno materinstvo« lahko ogrozilo dostojanstvo ženske in korist otroka (Spranger, 2020). Kljub temu je Zvezno sodišče (BGH, 2014) dovolilo priznanje sodne odločbe iz tujine, ki ugotavlja starševstvo nameravanih staršev, kadar bi zavrnitev povzročila

pravno negotovost za otroka. Nemški pristop je torej načelno restriktiven, a pragmatično dopušča izjeme, kadar to zahteva otrokova korist (Müller, 2020).

Španija predstavlja izrazito liberalen model na področju OBMP – postopki so dostopni vsaki polnoletni ženski, ne glede na zakonski ali partnerski status (Zakon 14/2006). Ta odprtost je državo spremenila v evropsko središče t. i. reproduktivnega turizma. Vendar španska zakonodaja hkrati absolutno prepoveduje nadomestno materinstvo (člen 10), kar ustvarja pravno kontradikcijo. Špansko vrhovno sodišče je v sodbi STS 835/2014 poudarilo, da nadomestno materinstvo predstavlja nedopustno komercializacijo ženskega telesa in otrok. Tak pristop sicer varuje ženske pred izkoriščanjem, vendar hkrati povzroča pravno negotovost za otroke, rojene v tujini (Velkaverh, 2014).

Švedska uteleša socialno-progresiven model, ki v ospredje postavlja otrokove pravice. OBMP je del javnega zdravstva in dostopen vsem ženskam, obvezno pa je neanonimno darovanje spolnih celic (SFS 2006:351), kar otrokom zagotavlja pravico do poznavanja izvora (Gottlieb et al., 2000). Nadomestno materinstvo v Švedski ostaja pravno neregulirano – komercialna oblika je prepovedana, altruistična pa pravno neurejena. Kljub poskusom zakonodajnih komisij (SOU 2016) političnega soglasja o uzakonitvi reguliranega altruističnega modela ni bilo doseženega.

Zunaj EU velja omeniti Združeno kraljestvo, ki predstavlja zgled uravnoteženega modela t. i. reguliranega altruizma (Horsey, 2018). Surrogacy Arrangements Act (1985) prepoveduje komercialne dogovore, dopušča pa altruistične ob strogi sodni kontroli. Po rojstvu otroka morajo nameravani starši pridobiti Parental Order na sodišču, pri čemer je vodilno merilo odločanja korist otroka (Jackson, 2022). Ta sistem se je izkazal za pravno stabilnega in etično vzdržnega – omogoča nadzorovano nadomestno materinstvo brez tržnih elementov, hkrati pa preprečuje pravno negotovost otrok in mater (Blyth & Farrand, 2005).

Na nadnacionalni ravni ima pomembno vlogo Evropsko sodišče za človekove pravice, ki skozi sodno prakso vzpostavlja minimalne standarde varstva pravic. Čeprav državam priznava široko polje proste presoje (prim. S.H. proti Avstriji, 2011), od njih zahteva skladnost z načelom koristi otroka (Mennesson, Paradiso in Campanelli, 2017). Podobno Oviedska konvencija (1997) poudarja etične meje biomedicine, a državam pušča široko avtonomijo pri zakonodajni ureditvi (Kraljić, 2019).

Primerjalna analiza pokaže, da večina evropskih držav išče ravnovesje med zaščito žensk, koristjo otroka in spoštovanjem reproduktivne svobode. Model popolne prepovedi, kot velja v Sloveniji, se izkazuje za najmanj trajnostnega, saj ne odpravlja tveganj izkoriščanja, temveč jih seli v tujino. Izkušnje držav, kot sta Združeno kraljestvo in Švedska, kažejo, da je mogoče vzpostaviti uravnotežen sistem altruističnega nadomestnega materinstva, ki hkrati varuje dostojanstvo žensk, omogoča enakost spolov in zagotavlja otroku pravno varnost.

6. Nova razmerja med pravom in redefinicijo družine

Družina je bila v pravnih redih večine evropskih držav skozi večino 20. stoletja definirana izključno kot skupnost moškega in ženske, ki sta poročena ali v zunajzakonski skupnosti, in iz katere izhajajo otroci. Tak koncept družine je predstavljal pravno normo, ki ni bila podvržena vsebinski reinterpreteraciji. Pravo ni zgolj odražalo družbene realnosti, temveč jo je tudi sooblikovalo. Ta tradicionalni model se je kazal tudi v zakonodaji, ki je urejala starševstvo, posvojitev, OBMP in dedovanje. Družina je bila tako strogo povezana z biološkim razmerjem in z razlikovanjem spolnih vlog: oče kot nosilec preživljanja, mati kot skrbnica otroka.

Konec 20. in začetek 21. stoletja prinašata v evropskem prostoru postopno dekonstrukcijo tradicionalnega modela

družine. Scherpe poudarja, da je redefinicija družine postala pravno vprašanje, ko je družbeni razvoj ustvaril nove oblike skupnosti, ki so zahtevale pravno priznavanje (Scherpe, 2016)¹¹. Med najpomembnejšimi trendi so pravno priznavanje istospolnih partnerskih skupnosti, priznavanje socialnega starševstva (npr. drugi starš ni biološki, a sodeluje pri vzgoji), dovoljevanje OBMP za samske ženske, razprave o legalizaciji nadomestnega materinstva, posebej za neplodne pare in istospolne moške pare (Scherpe, 2016).

Ti premiki so zakonodajnim sistemom postavili vprašanje: ali je družina v pravnem smislu še vedno vezana na biološko povezanost in spolno komplementarnost, ali pa gre za funkcionalno skupnost skrbi za otroka?

Pravne ureditve v Evropi so neenotne. Nekaterne države (npr. Nizozemska, Švedska, Španija) so svoje pravo že povsem odvezale od tradicionalne definicije družine, druge (kot so Poljska, Madžarska, Bolgarija) ohranjajo konservativen pristop. Kljub temu pa se na ravni ESČP uveljavlja pravilo, da mora biti pravni red vsake države članice dovolj odprt za razvoj novih oblik družinskih življenj, še posebej, če gre za dolgotrajna, stabilna in skrbna razmerja, v katerih se vzgajajo otroci (X. in drugi proti Avstriji, 2013) (Scherpe, 2016).

Z redefinicijo družine pride tudi do sprememb pri dostopu do medicinskih in pravnih poti do starševstva. Če je družina pojmovana zgolj kot funkcionalna enota (torej ni nujna biološka povezanost ali razlika v spolu), potem je upravičenost do OBMP vezana na skrbniško sposobnost in namen skrbi za otroka, ne na spol ali biološki prispevek, je treba pravno urediti raznolikost poti do starševstva (OBMP, posvojitve, nadomestno materinstvo) in zaščititi pravice vseh vpletenih – zlasti otroka (Scherpe, 2016). Scherpe prav tako opozarja, da pravna razprava ne more več temeljiti le na bi-

¹¹ Scherpe, Introduction to European family law volume II: The changing concept of 'family' and challenges for domestic family law, v: Scherpe, European Family Law, Volume II, Edward Elgar Publishing, 2016, str. 1-2.

oloških ali spolnih kriterijih, temveč mora izhajati iz načela koristi otroka in dejanskega življenjskega okolja, ki ga otrok izkusi v različnih oblikah družin (Scherpe, 2016).

Slovenska pravna ureditev je bila dolgo časa vezana na tradicionalen pojem družine, kar se odraža tudi v ZZNPOB. Šele odločba US RS U-I-418/20, U-I-847/21 (2024) je odpravila diskriminacijo žensk na podlagi spolne usmerjenosti, a položaj moških (samskih ali v istospolni zvezi) še vedno ostaja pravno izključen. Trenutna ureditev še vedno izhaja iz predpostavke, da je starševstvo rezultat razmerja med moškim in žensko. Ob neupoštevanju sodobnih trendov redefinicije družine pravo tvega, da ne bo sledilo družbeni realnosti, temveč jo bo zaostajalo ali celo zaviralo.

Redefinicija družine zahteva, da se tudi pravno varstvo, ki izhaja iz družinskega statusa, razširi na raznolike oblike partnerskih in starševskih skupnosti. Slovenija je z zadnjo odločbo US RS naredila prvi korak v to smer, vendar pa še vedno ni razrešeno vprašanje položaja moških, kar pomeni pravno asimetrijo, pravna definicija družine v zakonu še ni sistematično prenovljena, niti ni urejeno področje nadomestnega materinstva, kar pomeni, da je pot do starševstva za določene skupine dejansko zaprta. Iz navedenega sledi, da je redefinicija družine ne le dejstvo družbene stvarnosti, temveč tudi izziv za celovito in pravično zakonodajno reformo, zlasti na področju OBMP in razmerij starševstva.

7. Argumenti za in proti odpravi omejitev dostopa do postopkov OBMP

Razprava o odpravi omejitev dostopa do postopkov OBMP odpira široko polje pravnih, etičnih in družbenih vprašanj, ki segajo v samo jedro razumevanja družine, starševstva in enakosti spolov. Ključni izziv predstavlja iskanje ravnovesja med pravico posameznika do uresničitve starševstva in dolžnostjo države, da varuje dostojanstvo, integriteto ter koristi otroka.

OBMP vključuje različne oblike medicinsko podprte reprodukcije, med katerimi je najspornejše vprašanje nadomestnega materinstva, pri katerem se ženska zaveže, da bo donosila otroka za drugo osebo, odplačno ali neodplačno, in ga po rojstvu predala naročniku (Velkaverh, 2014). Takšen postopek je v Sloveniji in večini evropskih držav izrecno prepovedan, kar za posameznike pomeni, da nimajo možnosti izvesti postopka doma, zato se mnogi zatekajo v tujino, kjer je praksa zakonita.

Posledično se po vrnitvi v domovino soočajo s pravno negotovostjo glede statusa otroka in staršev, saj domača zakonodaja teh razmerij ne priznava (Velkaverh, 2014). Ta situacija ustvarja paradoks, v katerem država ne more preprečiti čezmejnih postopkov, hkrati pa ne priznava njihovih učinkov – kar neposredno vpliva na pravico otrok do identitete, državljanstva in družinske varnosti. ESČP je v primerih *Menson* proti Franciji in *Labassee* proti Franciji (ESČP, 2014) opozorilo, da takšno stanje vodi v nesorazmeren poseg v pravico otrok do zasebnega življenja, saj ti ostajajo v pravnem vakuumu, brez urejenih razmerij s svojimi biološkimi starši. S tem je sodišče potrdilo načelo, da morajo države, ne glede na notranje prepovedi, zagotavljati spoštovanje otrokove koristi kot temeljnega merila v vseh odločitvah, ki zadevajo njegov pravni položaj (Velkaverh, 2014). Korist otroka mora prevladati nad načelom javnega reda, če bi njegovo varovanje povzročilo trajno negotovost ali diskriminacijo otroka glede na njegov izvor. To načelo predstavlja enega najmočnejših argumentov za postopno liberalizacijo dostopa do OBMP in večjo pravno fleksibilnost pri priznavanju razmerij, nastalih v tujini.

V slovenskem ustavnopravnem okviru pojem starševstva ni vezan na spol staršev. Ustava Republike Slovenije (URS) v 54. členu določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, vzgajati ter izobraževati svoje otroke, ne da bi pri tem določala njihov spol ali partnerski status (Zadravec, 2019). Iz tega izhaja, da je starševstvo pravni položaj, ki ga pravo

priznava na podlagi družinskih in socialnih dejstev, ne pa nujno biološke vezi. Slovenska zakonodaja že omogoča priznanje očetovstva brez biološkega dokaza, posvojitvev otroka partnerja ter celo rejništvo samskih oseb, kar dokazuje, da je v središču presoje otrokova korist, ne pa sestava družine (Weber, 2021). Tak pristop kaže na postopno premikanje od tradicionalnega modela družine proti konceptu, ki temelji na odgovornosti in skrbi kot jedrnih elementih starševstva.

Ena osrednjih bioetičnih dilem v povezavi z OBMP in nadomestnim materinstvom je vprašanje dostojanstva žensk in otrok. Kritiki nadomestnega materinstva opozarjajo, da lahko postane telo ženske sredstvo za uresničitev interesov drugih, kar je v nasprotju z načelom nekomercializacije človeškega telesa, kot ga določa tudi Oviedska konvencija (1997). Hkrati pa popolna prepoved nadomestnega materinstva odpira nove etične dileme. Primer Mandet proti Franciji (ESČP, 2016) je pokazal, da lahko pretirano poudarjanje biološke resnice povzroči škodo otroku, saj je sodišče dopustilo spremembo očetovstva proti izrecni volji najstnika, ki je želel ohraniti svoj družinski položaj. Sodnica Nussberger je v ločenem mnenju opozorila, da je s tem pravica do poznavanja izvora spremenjena v dolžnost in da mora biti otrokova avtonomija varovana enako kot interes odraslih (Kraigher-Mišič, 2016). Ti primeri potrjujejo, da etične dileme na področju OBMP niso črno-bele: tudi zaščita otroka lahko vodi v njegovo ogrožanje, če se pravica razume preveč rigidno.

Načelo enakosti in prepoved diskriminacije imata pri vprašanju dostopa do OBMP pomembno vlogo. ESČP je večkrat poudarilo, da otroci, rojeni s pomočjo nadomestnega materinstva ali v istospolnih družinah, ne smejo biti pravno prikrajšani v primerjavi z drugimi otroki (Velkaverh, 2014). V slovenskem pravnem redu bi bilo odklanjanje priznanja starševstva v takih primerih lahko razumljeno kot posredna diskriminacija otrok glede na status njihovih staršev, kar bi bilo v nasprotju z 14. in 56. členom URS (Zadravec, 2019). Poleg

tega različno obravnavanje istospolnih parov v primerjavi z raznospolnimi pomeni kršitev načela enakosti pred zakonom, saj ne obstajajo stvarno utemeljeni razlogi za izključitev enih ali drugih iz možnosti uresničevanja starševstva (Kogovšek-Šalamon, 2015).

Posebej pomemben, a pogosto spregledan del razprave, je pravica moških do starševstva. Trenutno slovenska zakonodaja moškim – samskim ali v istospolnih zvezah – ne omogoča dostopa do postopkov OBMP (Vrtačnik, 2019). Moški torej ne more postati biološki oče, razen v okviru naravne zanositve ali posvojitve, kar ustvarja izrazito spolno neenakost. Po zadnjih odločitvah Ustavnega sodišča RS imajo samske in istospolne ženske dostop do OBMP, moški pa so popolnoma izključeni. Takšno stanje je težko združljivo z načelom enakosti spolov (URS, 1991, 14. člen) in pravico do družinskega življenja (EKČP, 8. člen; URS, 1991, 53. člen). Kot opozarja Sep (2022), ta neenakost ni zgolj teoretična, temveč pomeni konkretno krnitev reproduktivne avtonomije moških in njihovo izključitev iz sodobnih oblik družinskega življenja.

Res je, da moški biološko ne more donositi otroka, vendar bi zakonodajalec lahko uvedel strogo reguliran model altruističnega nadomestnega materinstva, podoben britanskemu, ki bi ob spoštovanju etičnih standardov omogočil tudi moškimi uresničitev starševstva brez komercializacije procesa (Vrtačnik, 2019). Tak model bi ohranil načelo varovanja ženskega dostojanstva in hkrati odpravil sistemsko diskriminacijo moških na področju reproduktivnih pravic.

Sodobne družbe se oddaljujejo od tradicionalnega razumevanja družine kot izključno heteroseksualne enote in vse bolj priznavajo pluralnost družinskih oblik. Slovenija se pri tem sooča z vprašanjem, ali bo zakonodaja sledila družbenim spremembam ali pa bo ostala ujeta v okvirih, ki ustvarjajo nove oblike diskriminacije – tokrat ne le do žensk, temveč tudi do moških, ki jim je starševstvo nedostopno. Ključni cilj mora biti sistem, ki ne temelji na spolu, temveč na načelih

odgovornosti, otrokove koristi in enake dostojanstvenosti vseh posameznikov.

Poudariti velja, da odprava omejitev dostopa do OBMP ne pomeni nujno brezmejne liberalizacije, temveč iskanje pravičnega ravnovesja med svobodo posameznika, zaščito otroka in spoštovanjem etičnih vrednot. Kjer pravo vztraja pri prepovedih brez možnosti za individualno presojo, se povečuje tveganje za diskriminacijo in kršitev temeljnih pravic. Pravo mora zato razviti mehanizme, ki bodo sposobni hkrati zaščititi šibkejše – predvsem otroke in ženske – ter zagotoviti, da tudi moški ne ostanejo izključeni iz osnovne človeške izkušnje starševstva.

8. Analiza odmika od tradicionalnega družinskega modela in načela enakosti

Slovensko družinsko pravo je bilo dolgo utemeljeno na tradicionalnem modelu družine, ki temelji na zakonski zvezi moškega in ženske ter biološkem starševstvu. Ta ureditev je zagotavljala predvidljivost in notranjo koherenco, saj sta bila vloga matere in očeta pravno jasno določeni. Prelomni premik je prinesla odločba Ustavnega sodišča RS U-I-486/20, Up-572/18 (2022), s katero je bilo istospolnim parom omogočeno sklepanje zakonske zveze in dostop do postopkov OBMP. Zakonodajalec je s spremembo Družinskega zakonika (DZ, 2017) tako zavestno odstopil od tradicionalne pojmovne in pravne zasnove družine.

Cilj sprememb je bil odprava diskriminacije istospolnih parov, vendar je ta reforma povzročila tudi odmik od biološkega načela in s tem odprla številna sistemska vprašanja. Družinsko pravo, ki je prej temeljilo na načelu mater semper certa est in domnevi očetovstva (pater est quem nuptiae demonstrant), zdaj priznava oblike starševstva, ki niso več vezane na biološko realnost. Z uvedbo 129.a člena DZ se za mater šteje tudi partnerka ženske, ki je privolila v OBMP, ne glede na to, da otroka ni rodila. Takšna ureditev predstavlja

prelom v razumevanju starševstva, saj ga odvezuje biološke podlage in temelji izključno na vnaprej izraženi volji (Del Fabro, 2017; Weber, 2020b).

S tem se ustvarja nova oblika starševstva – »starševstvo po volji« – ki ima drugačen pravni značaj od tradicionalnega modela. Partnerka ženske, ki rodi, pridobi neizpodbojen pravni status matere, medtem ko ima mož v heteroseksualni zvezi status, ki je vezan na biološko domnevo in ga je mogoče izpodbijati. Gre za izrazito pravno asimetrijo, saj zakon enega nebiološkega starša (partnerko) obravnava ugodneje od drugega (moža), čeprav sta v primerljivem položaju (Končina Peternel, 2019).

Ta asimetrija ima konkretne pravne in družbene posledice. Partnerka v ženski zvezi pridobi trajno in neizpodbojno pravno varnost, mož pa je lahko izključen iz razmerja z otrokom, če se ugotovi, da ni biološki oče. Na ta način zakonodaja nehote relativizira pomen očetovstva in ustvarja položaj, v katerem ima ženska kot partnerka v OBMP več pravic kot moški v primerljivih okoliščinah (Weber, 2020a). Tovrstna razlika, ki temelji na spolu in ne na dejanski skrbi za otroka, predstavlja obliko spolne diskriminacije, ki je v nasprotju z 14. členom Ustave RS (URS, 1991).

Poleg tega slovenski pravni red popolnoma izključuje samske moške iz možnosti starševstva. Medtem ko lahko samske ženske dostopajo do OBMP, moški nimajo nobene pravne poti – ne preko oploditve, ne preko posvojitve ali nadomestnega materinstva. Takšna ureditev pomeni sistemsko izključitev na podlagi spola in statusa, ki ni utemeljena z varstvom otrokovih koristi (Tabaković, 2018). V številnih evropskih državah, kot so Nizozemska, Belgija in Združeno kraljestvo, je samskim moškim omogočeno posvojiti otroka ali postati starši z nadomestnim materinstvom pod določenimi pogoji. Slovenija pa ohranja model, v katerem je moškemu popolnoma onemogočeno uresničevanje očetovstva brez partnerke, kar pomeni odmik od načela enakosti pred zakonom in od sodobnih standardov človekovih pravic

(Končina Peternel, 2019).

S tem se utrjuje tudi družbeni stereotip moškega kot manj primerne ali manj sposobnega za starševstvo. Tak pristop ne le omejuje posameznikovo pravico do družinskega življenja iz 8. člena EKČP, ampak ima tudi simbolni učinek – potrjuje predstavo, da so moški v vlogi staršev sekundarni, medtem ko se materinstvu pripisuje primarna vloga. Posledično se zmanjšuje tudi pomen očetovske figure za otrokov razvoj, kar je v nasprotju z načelom koristi otroka, ki ga zakonodaja sicer navaja kot temeljno vodilo (Del Fabro, 2017).

Nova ureditev starševstva torej ustvarja dvojne standarde: enega za ženske, ki lahko postanejo matere po volji, in drugega za moške, katerih starševstvo ostaja odvisno od bioloških dokazov in izpodbojnih domnev. Takšna razlika ne prispeva k enakosti, temveč jo v praksi spodkopava. Kljub namenu zakonodajalca, da odpravlja diskriminacijo istospolnih parov, je bila s tem ustvarjena nova oblika neenakosti, ki zadeva predvsem moške in njihovo pravico do enakega obravnavanja v družinskopravnih razmerjih.

Sistemske posledice teh sprememb presegajo individualne primere in vplivajo na razumevanje družine kot institucije. Če zakon priznava več različnih poti do starševstva – biološko, zakonsko in voljno –, mora hkrati zagotoviti njihovo medsebojno skladnost in enakovredno pravno varnost. V nasprotnem primeru nastane notranja napetost, ki ogroža stabilnost pravnega reda in predvidljivost razmerij, kar posledično ni v korist otroka. Pravo, ki želi biti pravično, mora enako varovati vse oblike starševstva – in pri tem ne sme pozabiti, da je otrokova korist neločljivo povezana tudi z enakopravno vlogo obeh staršev.

9. Pravni okvir postopkov OBMP v Sloveniji

Pravna ureditev postopkov OBMP v slovenskem pravnem sistemu predstavlja področje, ki ga zaznamuje izrazita pre-

pletenost pravnih, etičnih in medicinskih vprašanj. Ta materija se umešča na presečišče medicinskega, družinskega in ustavnega prava, saj neposredno posega v temeljne koncepte družine, starševstva ter pravice posameznika do zasebnosti in telesne avtonomije. Ureditev OBMP je zato vselej odsevala razmerje med družbeno sprejemljivostjo novih biotehnoloških praks in ustavnopravnim varstvom človekovih pravic ter dostojanstva posameznika (Vovk, 2014).

Osrednji normativni akt, ki je urejal to področje več kot dve desetletji, je bil Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB, 2000). Njegova temeljna določba iz 6. člena določa, da sta do postopkov OBMP upravičena le zakonca ali zunajzakonska partnerja, ki sta polnoletna, razsodna in primerne starosti za opravljanje starševskih dolžnosti (ZZNPOB, 2000, 6. člen). Takšna ureditev je v praksi pomenila omejitev dostopa do postopkov OBMP izključno na heteroseksualne pare, kar je sprožilo vrsto vprašanj glede skladnosti z načelom enakosti pred zakonom iz 14. člena Ustave Republike Slovenije (URS, 1991).

Prelomnico v razvoju tega področja predstavlja odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije iz leta 2024 (U-I-418/20, U-I-847/21), ki je ugotovila, da navedena zakonska ureditev neupravičeno izključuje samske ženske in ženske v istospolnih zvezah iz pravice do dostopa do postopkov OBMP. Sodišče je odločilo, da takšna izključitev pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti in posredno diskriminacijo samskih žensk, kar je v nasprotju s prvim odstavkom 14. člena URS (URS, 1991). S tem je omogočilo dostop do postopkov OBMP tudi samskim ženskam in ženskam v istospolnih zvezah, vendar pa vprašanje dostopa za moške ni bilo predmet presoje in zato ostaja neurejeno.

Ta asimetrija med ženskami in moškimi odpira pomembno ustavnopravno vprašanje o tem, ali pravni sistem omogoča enakovredno uresničevanje reproduktivne avtonomije obeh spolov. Ženske lahko postanejo biološke matere z

uporabo darovanega semena brez partnerja, saj medicinski postopki, kot sta umetna osemenitev in zunajtelesna oploditev (IVF), omogočajo, da ženska samostojno zanosi. Moški pa – čeprav razpolaga s svojimi spolnimi celicami – brez sodelovanja ženske, ki bi otroka donosila, ne more uresničiti biološkega očetovstva preko OBMP, saj je nadomestno materinstvo v Sloveniji absolutno prepovedano (ZZNPOB, 2000). To pomeni, da pravni red moškim dejansko onemogoča dostop do reproduktivne medicine, razen v primeru naravnega spočetja ali posvojitve (Sep, 2022).

Pravna teorija je na to razliko večkrat opozorila kot na obliko sistemske diskriminacije na podlagi spola. Čeprav se pravica do reproduktivne avtonomije načeloma razume kot spolno nevtralna pravica, slovenski pravni okvir ustvarja situacijo, v kateri je pravica do starševstva za moške bistveno ožja kot za ženske. Vrtačnik (2019) poudarja, da pravica do starševstva ni absolutna in da zakonodajalec lahko postavi etične in pravne omejitve, če zasleduje legitimen cilj, kot sta varstvo koristi otroka in zaščita žensk. Vendar pa mora biti vsak poseg v temeljne pravice sorazmeren, kar pomeni, da mora zakonodajalec izbrati najmanj invaziven ukrep, s katerim doseže zasledovani cilj. Prepoved nadomestnega materinstva in popolna izključitev moških iz postopkov OBMP zato ne prestaneta testa sorazmernosti, saj bi bilo mogoče iste cilje doseči z milejšimi ukrepi, denimo s strogo regulacijo postopkov in pravnim nadzorom (Vrtačnik, 2019).

Odločba Ustavnega sodišča iz leta 2024 je pomenila temeljni premik v interpretaciji pravice do družinskega življenja in načela enakosti. Sodišče je pri presoji uporabilo strogi test sorazmernosti in ugotovilo, da izključitev določenih skupin iz dostopa do OBMP ni primeren niti nujen ukrep za varstvo koristi otroka. Na podlagi znanstvenih raziskav je zavrnilo tezo, da bi otroci, rojeni v istospolnih ali enostarševskih družinah, bili v svojem razvoju kakorkoli prikrajšani, zato je razsodilo, da škodljive posledice izključitve – kot so poseg v dostojanstvo, zasebnost in enakost – bistveno pretehtajo nad

domnevno koristijo ukrepa (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024). S tem je sodišče odpravilo formalistično in tradicionalistično interpretacijo družinskega življenja ter zakonodajalcu naložilo odpravo ugotovljene protiuustavnosti, kar je sprožilo postopek za pripravo novele ZZNPOB-A (2025).

Kljub napredku, ki ga odločba pomeni za pravice žensk, ostaja pravni položaj moških nerešen. Vprašanje reproduktivne enakosti v Sloveniji tako še naprej ostaja odprto, saj pravni red ne omogoča uravnoveženega uresničevanja pravice do ustvarjanja družine za vse posameznike, ne glede na spol ali partnerski status. Zato se v sodobni pravni teoriji vse pogosteje pojavljajo pozivi po celoviti reformi zakonodaje, ki bi zagotovila skladnost z načeli enakosti, osebne avtonomije in spoštovanja človekovega dostojanstva, kot jih zahtevata 14. in 35. člen URS (1991) ter 8. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah (Sep, 2022; Vrtačnik, 2019).

10. Pravni položaj otrok, rojenih s pomočjo postopkov OBMP

Postopki OBMP so v sodobni družbi odprli kompleksna vprašanja, ki segajo daleč onkraj medicinskega področja in zadevajo temeljne koncepte prava, etike ter človekovih pravic. Med najpomembnejšimi vidiki, ki jih takšni postopki odpirajo, sta pravica otroka do poznavanja svojega izvora in določitev njegovega pravnega starševstva. Čeprav imajo otroci, rojeni s pomočjo OBMP, enake pravice kot vsi drugi otroci, pa posebnosti njihovega spočetja pogosto ustvarjajo pravne in etične dileme, v katerih se soočajo interesi otroka, staršev in darovalcev spolnih celic. Ključno vodilo v teh razmerjih mora biti načelo največje koristi otroka, ki je temeljna usmeritev sodobnega družinskega prava (Del-Fabro, 2017).

Pravica otroka do poznavanja lastnega izvora se vse pogosteje uveljavlja kot eno izmed osrednjih vprašanj sodobnega prava otrok. Gre za pravico, ki presega biološki vidik in zajema temeljni element osebne identitete posameznika, saj

zavedanje o lastnih koreninah in genetskem poreklu bistveno prispeva k razvoju osebnosti (Dolžan, 2015). Ta pravica izhaja iz splošne osebnostne pravice in kot taka uživa ustavnopravno varstvo. V nemški ustavnosodni praksi se izpeljuje iz prvega odstavka 2. člena v povezavi s 1. členom nemške Ustave, ki varujeta svoboden razvoj osebnosti in človekovo dostojanstvo (BGH, 2015). Nemško Zvezno vrhovno sodišče (BGH) je v prelomni odločbi (XII ZR 201/13 z dne 28. januarja 2015) razsodilo, da ima interes otroka po poznavanju svojega biološkega izvora praviloma večjo težo kot interes darovalca po ohranitvi anonimnosti. Sodišče je poudarilo, da otrokova potreba po poznavanju lastnih korenin obstaja neodvisno od starosti in da to pravico ni dopustno pogojevati z zrelostjo ali dopolnjeno starostjo. Prav tako je ugotovilo, da darovalec s samim darovanjem implicitno pristane na možnost razkritja svoje identitete, s čimer njegova pravica do varstva osebnih podatkov ne more imeti absolutnega značaja (BGH, 2015; Dolžan, 2015).

Iz sodne prakse BGH jasno izhaja, da mora pri tehtanju interesov otroka, darovalca in zdravstvene ustanove prevladati otrokova pravica do poznavanja izvora, saj ta neposredno vpliva na njegovo osebnostno integriteto in samorazumevanje. To stališče temelji na etični predpostavki, da darovalec s sodelovanjem pri spočetju prevzema del socialne in moralne odgovornosti za nastanek novega življenja. Slovenija za zdaj takšne pravne ureditve še nima, kar pomeni, da otrok, rojen z darovano celico, nima zagotovljenega učinkovitega mehanizma za dostop do informacij o svojem biološkem poreklu (Dolžan, 2015). To predstavlja pravno praznino, ki ni v skladu z načelom koristi otroka in sodobnimi standardi varstva otrokovih pravic.

Drugi temeljni vidik pravnega položaja otrok, spočetih z OBMP, se nanaša na določitev pravnega starševstva. Družinski zakonik določa, da je mati otroka ženska, ki ga je rodila, kar velja ne glede na to, ali je bila spočetje posledica naravnega ali medicinsko podprtega postopka (Tabaković, 2018).

V primerih samskih žensk, ki se odločijo za OBMP z uporabo darovane semenske celice, je pravno starševstvo praviloma jasno: ženska, ki rodi otroka, je njegova mati, medtem ko otrok pravno nima očeta, razen če se to kasneje ugotovi s priznanjem ali sodno odločbo. Pri raznospolnih parih, kjer se uporabi darovana celica, velja zakonska domneva očetovstva, če sta partnerja poročena.

Zapleti nastanejo pri istospolnih parih in pri vprašanjih, povezanih z nadomestnim materinstvom. Čeprav Zakon o partnerski zvezi (ZPZ, 2016) istospolnim parom izrecno ne dovoljuje dostopa do OBMP in skupne posvojitve, slovenska pravna teorija opozarja, da ustava ne razlikuje med starši glede na spol, zato tovrstne omejitve izhajajo iz zakonske, ne pa ustavne ravni (Zadravec, 2019). ZPZ v veliki meri izenačuje pravne posledice partnerske in zakonske zveze, zato je mogoče razlagati, da lahko partner v istospolni skupnosti posvoji otroka svojega partnerja (t. i. enostranska posvojitve), kadar to ustreza koristi otroka. Tovrstne interpretacije pomenijo premik k priznavanju socialnega starševstva, kjer dejanske vezi in skrb za otroka prevladajo nad biološkim kriterijem (Zadravec, 2019).

Položaj otroka je dodatno zapleten v kontekstu nadomestnega materinstva. Čeprav nadomestno materinstvo v Sloveniji ni izrecno zakonsko prepovedano, ga ZZNPOB de facto onemogoča, saj prepoveduje izvajanje postopkov OBMP na ženski, ki namerava otroka po rojstvu prepustiti tretji osebi, medtem ko Kazenski zakonik (KZ-1, 2008) takšno ravnanje opredeljuje kot kaznivo dejanje (Tabaković, 2018). Zaradi teh omejitev se slovenski pari pogosto zatekajo k nadomestnemu materinstvu v tujini, kar vodi do zapletenih vprašanj glede pravnega statusa otrok po vrnitvi v Slovenijo. Otroci, rojeni v takšnih razmerjih, so pogosto ujeti v pravni vakuum, saj država ne priznava starševstva, vzpostavljenega v tujini, s čimer se neposredno posega v njihovo pravico do osebne identitete in pravne varnosti (Tabaković, 2018).

V mednarodni praksi je pomembno opozoriti na odločbo Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) v zadevi Mandet proti Franciji (2016), v kateri je sodišče potrdilo, da ima otrok pravico do poznavanja resnice o svojem biološkem poreklu, tudi če sam tega ne želi. ESČP je ugotovilo, da gre za pravico, ki presega subjektivno voljo otroka in sodi v okvir njegove objektivne pravice do identitete. Odločitev je sprožila številne polemike, zlasti v ločenem mnenju sodnice Nussberger, ki je opozorila, da bi takšna interpretacija lahko pravico do poznavanja izvora spremenila v dolžnost, kar ni skladno z načelom otrokovega najboljšega interesa (Kraigher-Mišič, 2016). Primer razkriva napetost med abstraktnim konceptom »resnice« in dejanskim čustvenim svetom otroka, ki je vedno individualen in občutljiv.

Za slovenski pravni red iz navedenega izhaja nuja po celoviti reformi, ki bi na sistemski ravni uredila pravni položaj otrok, rojenih s pomočjo OBMP. Zakonodajalec mora zagotoviti, da bo pravica otroka do poznavanja izvora jasno zakonsko priznana in da bo mehanizem dostopa do teh informacij uravnotežen z zaščito zasebnosti darovalcev, pri čemer mora prevladati otrokova korist (Dolžan, 2015). Potrebna je tudi uskladitev pravil o starševstvu z dejanskimi družinskimi oblikami, vključno z istospolnimi skupnostmi, in odprava pravnih praznin, ki izvirajo iz popolne prepovedi nadomestnega materinstva. Hkrati pa mora zakonodaja nasloviti tudi vprašanje diskriminacije moških, ki v nasprotju z ženskami nimajo nobene pravne poti do starševstva prek OBMP, s čimer se ustvarja sistemska neenakost, ki posredno vpliva tudi na pravice otrok, ki bi lahko bili spočeti v takih postopkih.

V središču vseh teh vprašanj mora ostati otrok kot samostojen nosilec pravic. Pravni red mora krepiti njegovo pravico do identitete, stabilnega družinskega okolja in polnega priznanja obeh staršev, ne glede na biološke, spolne ali socialne okoliščine spočetja. Končni cilj zakonodajne prenove mora biti oblikovanje sistema, ki bo zagotavljal, da je otrokova največja korist vodilno merilo pri vseh odločitvah, ki

zadevajo njegovo rojstvo, identiteto in družinsko življenje (Dolžan, 2015; Tabaković, 2018; Zadravec, 2019).

11. Meja med dolžnostjo urejanja in pravico do svobodnega odločanja

Temeljno ustavno načelo, da ima vsakdo pravico svobodno odločati o rojstvu otrok, je v slovenskem ustavnem redu zapisano v 55. členu Ustave Republike Slovenije (URS, 1991), ki določa, da je »odločanje o rojstvu otrok svobodno«, pri čemer država »zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva svojih otrok«. Gre za eno izmed temeljnih pravic posameznika, ki izhaja iz njegove zasebne in družinske sfere ter ima dvojno naravo: negativno, ki pomeni, da država ne sme posegati v svobodno odločitev o rojstvu otrok, in pozitivno, ki državi nalaga dolžnost ustvarjanja pogojev za uresničevanje te svoboščine (Vrtačnik, 2019). Med te pogoje sodijo tudi ukrepi, ki omogočajo dostop do postopkov zdravljenja neplodnosti, vključno z OBMP (Vrtačnik, 2019). Kljub temu ta določba ne ustvarja absolutne pravice do otroka, temveč pravico do dostopa do medicinskih postopkov, ki omogočajo spočetje, pri čemer mora njihova ureditev spoštovati druga ustavna načela, zlasti načeli enakosti in varstva človekovega dostojanstva ter pravice otroka (Vrtačnik, 2019).

Osrednje vprašanje, ki se pri tem odpira, je, ali mora država zakonodajno omogočiti vse medicinsko možne načine spočetja, tudi tiste, ki so etično ali družbeno sporni. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je v zadevi S.H. in drugi proti Avstriji (2011) poudarilo, da države pogodbenice Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) uživajo široko polje proste presoje glede ureditve področja OBMP, saj to področje posega v občutljive sfere moralnih, kulturnih in pravnih vrednot posamezne družbe. Vendar pa ESČP hkrati opozarja, da države pri oblikovanju zakonodaje ne smejo

ravnati arbitrarno ali diskriminatorno. Če država omogoča določene oblike OBMP, mora to storiti na način, ki zagotavlja koherenten, predvidljiv in enakopraven pravni okvir, v skladu z načeli sorazmernosti in enakosti (ESČP, 2011). To pomeni, da država ni dolžna uzakoniti nadomestnega materinstva ali drugih etično spornih oblik reproduktivne medicine, vendar mora, kadar omogoča dostop do OBMP, zagotoviti, da so postopki dostopni vsem upravičencem pod enakimi pogoji, ne glede na njihov spol, partnerski status ali spolno usmerjenost (Scherpe, 2016; Vrtačnik, 2019).

Ena najtežjih dilem na tem področju je vprašanje, ali ima država dolžnost omejiti dostop do nekaterih metod spočetja – denimo nadomestnega materinstva – v imenu varstva dostojanstva žensk, integritete medicine in koristi otroka. Sep (2022) utemeljuje, da lahko pravna prepoved nadomestnega materinstva temelji na zaščiti človeškega telesa pred instrumentalizacijo ter zaščiti žensk pred izkoriščanjem, zlasti v primeru komercialnega nadomestnega materinstva. Poleg tega lahko omejitve temeljijo tudi na varovanju družbenega reda, ki je zasnovan na osebnih razmerjih, ne pa na pogodbenih konstrukcijah starševstva (Sep, 2022). Tak pristop torej poudarja odgovornost države, da ščiti posameznike pred zlorabo tržnih mehanizmov na področju reprodukcije in da ohranja etično ravnovesje med svobodo odločanja ter zaščito človekovega dostojanstva.

Vendar Sep (2022) opozarja tudi na nasprotno nevarnost: absolutna prepoved določenih oblik OBMP lahko vodi v pravni vakuum in s tem v izogibanje domačim pravnim pravilom. Posamezniki, ki želijo uresničiti pravico do starševstva, se pogosto zatekajo v tujino, kjer opravijo postopke, ki so v Sloveniji prepovedani. Takšna praksa ne le spodkopava učinkovitost domače zakonodaje, temveč izpostavlja otroke in ženske povečanemu tveganju izkoriščanja, saj slovenski pravni red v takih primerih izgubi sposobnost učinkovitega varstva njihovih pravic (Sep, 2022). Iz tega izhaja, da mora država pri urejanju področja OBMP vzpostaviti uravnotežen pristop: zaščititi

mora dostojanstvo in integriteto vseh udeležencev, hkrati pa ne sme ustvarjati situacij, v katerih pravna prepoved dejansko povzroča večje tveganje za kršitve človekovih pravic.

V evropskem prostoru se kaže izrazit pluralizem rešitev glede zakonodajnega pristopa k OBMP in nadomestnemu materinstvu. Nekaterе države, kot so Španija, Portugalska in Grčija, dovoljujejo nadzorovano nadomestno materinstvo, pri čemer vzpostavljajo stroge pogoje in nadzorne mehanizme, medtem ko druge, kot sta Nemčija in Avstrija, ohranjajo prepoved, a priznavajo pravne učinke tujih odločb, če je otrok rojen v tujini (Scherpe, 2016). Večina držav omogoča dostop do OBMP samskim ženskam, vendar izključuje samske moške, kar kaže na še vedno prisotno pravno in družbeno asimetrijo (Vrtačnik, 2019). Scherpe (2016) poudarja, da se bo morala zakonodaja v prihodnosti nujno prilagajati družbenim spremembam in raznolikosti oblik družin, saj pravo, ki ne odraža dejanske družbene realnosti, izgublja svojo legitimnost in učinkovitost.

Meja med državno dolžnostjo urejanja in posameznikovo pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok ni statična, temveč dinamična in odvisna od družbenega, etičnega ter pravnega konteksta. Zato mora država vzpostaviti okvir, ki bo hkrati varoval dostojanstvo posameznika, zagotavljal enakopravnost ter omogočal svobodno in odgovorno odločanje o starševstvu, pri čemer mora biti otrokova korist vedno temeljno vodilo vseh normativnih odločitev (Scherpe, 2016; Sep, 2022; Vrtačnik, 2019).

12. Zaključek

Sodobna slovenska ureditev OBMP razkriva temeljno protislovje med deklariranim načelom enakosti spolov in dejansko pravno asimetrijo. Čeprav je odločba Ustavnega sodišča RS (U-I-418/20, U-I-847/21, 2024) pomenila pomemben korak k odpravi diskriminacije žensk, je hkrati poglobila sistemsko izključitev moških iz možnosti biološkega starše-

vstva. S tem se je ustvarila nova oblika neenakosti, ki temelji na spolu in biološki vlogi v reproduktivnem procesu.

Pravni red omogoča ženskam, da samostojno uresničijo materinstvo z uporabo darovanih spolnih celic, moškim pa takšna pot ni dostopna niti teoretično, saj je nadomestno materinstvo absolutno prepovedano. Takšna ureditev ne zagotavlja enakega varstva pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok iz 55. člena URS in nesorazmerno omejuje pravico moških do družinskega življenja (URS, 1991, 53. člen; EKČP, 8. člen). Izključitev moških zato ni več mogoče razumeti zgolj kot odraz bioloških razlik, temveč kot posledico normativne pristranskosti, ki privilegira materinstvo in marginalizira očetovstvo kot pravno kategorijo.

Hkrati se pravni sistem sooča z nepopolnim varstvom pravic otrok, rojenih z uporabo OBMP. Slovenska ureditev še vedno ne zagotavlja učinkovitega uresničevanja otrokove pravice do poznavanja svojega izvora ter pravne varnosti glede starševstva, zlasti v primerih darovanja spolnih celic in čezmejnih postopkov. Otroci, rojeni v tujini v okviru nadomestnega materinstva, pogosto ostajajo v pravnem vakuumu, kar pomeni trajno negotovost njihove identitete in družinskega statusa. Takšna situacija ni skladna z načelom največje koristi otroka, ki ga zahtevata 8. člen EKČP in Konvencija o otrokovih pravicah (1989).

Slovensko pravo se zato znajde pred potrebo po celoviti reformi, ki mora preseči delne popravke in nasloviti sistemske neenakosti. Potrebno je uvesti uravnotežen, strogo nadzorovan model altruističnega nadomestnega materinstva, ki bi hkrati varoval dostojanstvo žensk, odpravil diskriminacijo moških in zagotovil otrokom pravno in socialno varnost. Temelj prihodnje zakonodaje mora biti načelo, da je reproduktivna svoboda neločljiva od odgovornosti, otrok pa samostojen nosilec pravic, katerih varstvo presega interese odraslih. Le pravni red, ki bo sposoben povezati načelo enakosti, varstvo dostojanstva in korist otroka, bo lahko zagotovil resnično pravično in trajnostno ureditev reproduktivne medicine v Sloveniji.

LITERATURA IN VIRI

- Blyth, E., & Farrand, A. (2005). Reproductive tourism – a price worth paying for reproductive autonomy? *Critical Social Policy*, 25(1), 91–114. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0261018305048969>, 5. 1. 2026.
- Code civil (1994). (Francija). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGI-TEXT000006070721/2025-06-30, 5. 1. 2026.
- Del-Fabro, A. (2017). Družinski zakonik je v dobro otrok in družin. *Pravna praksa*, 36(12–13), 3–4.
- Dolžan, J. (2015). Pravica otroka do poznavanja svojega izvora v postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo. *Pravna praksa*, 34(16–17), 33–34.
- Družinski zakonik (DZ) (2017). Uradni list RS, št. 15/17, s spremembami. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>, 5. 1. 2026.
- ECtHR Labasse v. France, European Court of Human Rights, No. 65941/11, 26. June 2014. ECLI:CE:ECHR:2014:0626JUD006594111.
- ECtHR Mennesson v. France, European Court of Human Rights, No. 65192/11, 26. June 2014. ECLI:CE:ECHR:2014:0626JUD006519211.
- ECtHR, Paradiso and Campanelli v. Italy, European Court of Human Rights, No. 25358/12, 24. January 2017. ECLI:CE:ECHR:2017:0124JUD002535812
- Gottlieb, C., Lalos, O., & Lindblad, F. (2000). Disclosure of donor insemination to the child: the impact of Swedish legislation on couples' attitudes. *Human Reproduction*, 15(9), 2052–2056. URL: <https://academic.oup.com/humrep/article-abstract/15/9/2052/2915467>, 5. 1. 2026.
- Horsey, K. (2018). Surrogacy in the UK: Further evidence for reform: Second Report of the Surrogacy UK Working Group on Surrogacy Law Reform. *Surrogacy UK*. URL: <https://kar.kent.ac.uk/71557/1/Surrogacy%20in%20the%20UK%20nd%20Report%202018.pdf>, 5. 1. 2026.
- Jackson, E. (2022). *Medical law: Text, cases, and materials* (6. izd.). Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/product/medical-law-9780192843456>, 5. 1. 2026.
- Kogovšek-Salamon, N. (2015). Ustavni razlogi za prepoved referenduma o porokah istospolnih partnerjev. *Pravna praksa*, 34(24–25), 15–16.
- Končina Peternel, M. (2019). Družinskemu zakoniku na pot. *Pravna praksa*, 38(14), 3.
- Kraigher-Mišič, T. (2016). Poznavanje svojega pravega izvora – pravica ali dolžnost otroka? *Pravna praksa*, 35(10), 25–26.
- Kraljić, S. (2019). Družinski zakonik s komentarjem. Maribor: Poslovna založba MB.
- Müller, H. (2020). Unser Embryonenschutzgesetz ist lückenhaft und restriktiv. *Laborjournal*. URL: https://www.laborjournal.de/rubric/hintergrund/hg/m_hg_20_04_02.php?consent=1, 5. 1. 2026.
- Scherpe, J. M. (2016). *European family law volume II: The changing concept of 'family' and challenges for domestic family law*. Edward Elgar Publishing.
- Sep, M. (2022). Surogatno materinstvo (doktorska disertacija). Ljubljana: Nova univerza, Fakulteta za državne in evropske študije. URL: <https://revis.openscience.si/IzpisGradiva.php?id=8703>, 5. 1. 2026.
- Spranger, T. M. (2010). *Recht und Bioethik (Jus Publicum, Vol. 190)*. Mohr Siebeck.
- Surrogacy Arrangements Act (1985). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49>, 5. 1. 2026.
- Tabaković, J. A. (2018). Kazenskopravni vidik nadomestnega materinstva. *Pravna praksa*, 37(44), 16–18.
- USRS, Delno odklonilno ločeno mnenje sodnika Šorlija k Odločbi U-I-418/20, U-I-847/21, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 10. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.418.20.
- USRS, Odločba U-I-418/20, U-I-847/21, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 10. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.418.20.
- USRS, Odločba U-I-486/20, Up-572/18, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 6. 2022, ECLI:SI:USRS:2022:U.I.486.20.
- USRS, Pritrdilno ločeno mnenje sodnice dr. Špelce Mežnar k Odločbi U-I-418/20, U-I-847/21, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 10. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.418.20.
- USRS, Pritrdilno ločeno mnenje sodnice dr. Šugman Stubbs k Odločbi U-I-418/20, U-I-847/21,

- Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 10. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.418.20.
- USRS, Pritrdilno ločeno mnenje sodnika dr. Accetta k Odločbi U-I-418/20, U-I-847/21, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 10. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.418.20.
- USRS, Pritrdilno ločeno mnenje sodnika dr. Kneza k Odločbi U-I-418/20, U-I-847/21, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 16. 10. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.418.20.
- Ustava Republike Slovenije (1991). Uradni list RS, št. 33/91-I, s spremembami in dopolnitvami. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=USTA1>, 5. 1. 2025.
- Velkaverh, A. (2014). Po nadomestno materinstvo v tujino. *Pravna praksa*, 33(38), 28.
- Vovk, I. (2014). Partnerska skupnost. *Pravna praksa*, 33(42–43), 40.
- Vrtačnik, U. (2019). *Pravni vidiki biomedicinske pomoči pri spočetju* (doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta. URL: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=107736>, 5. 1. 2026.
- Weber, N. (2020a). Domneva očetovstva, ko gre za istospolni partnerki. *Pravna praksa*, 39(1–2), 28–29.
- Weber, N. (2020b). Doseg pravnih posledic partnerske zveze v luči ureditve družinskih razmerij. *Pravna praksa*, 39(21), 14–18.
- Weber, N. (2021). Ali je samska ženska lahko rejnica. *Pravna praksa*, 40(12), 23.
- Zadravec, M. (2019). Novi Komentar Ustave RS in starševstvo istospolnih parov. *Pravna praksa*, 38(24–25), 15–17.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB-A), EPA 2023-IX (2025). Državni zbor RS. URL: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2025-01-3162>
- Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB) (2000). Uradni list RS, št. 70/00, s spremembami. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO2518>, 5. 1. 2026.